
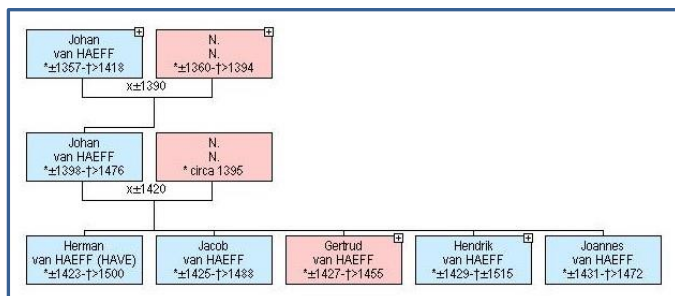

IV. Burgemeester Johan van den Haeff (1398-1476)

Johannes wordt ook wel genoemd van den Haeve, zoon van Johan , geb. te Geldern? circa 1398, RK, schepen-burgemeester (1449 burgemeester en in 1470 werkmeester) van Geldern (1449-1472), ovl. (minstens 78 jaar oud) te Geldern? na 1476. Trouwt te Goch? circa 1420 met **N. N.**, geb. te Goch? circa 1395

Onderzoek naar de vroege geschiedenis van onze familie zal naar ik aanneem wat meer duidelijkheid verschaffen, waarbij ook de bronnen van de stad Geldern, de abdij Gaesdonck en Graefental betrokken moeten worden. Hieronder is de verzameling van diverse losse vermeldingen uit de literatuur weergegeven m.b.t Johan van Haeff.

1417 Van Jan van den Haeff, 1,5 malder rogge van twee kleine morgen.

1440 Een vermelding van Johan van den Have uit 1440.

In **1446** slaat de stad Goch Johan van den Have aan *wegen 3 mergen lands* voor 4 s(tuver) en 6 d(uiten).

1449 Vanaf 1449 wordt Johan van den Haeff regelmatig als schepen in de schepenprotocollen van Goch genoemd maar ook als Bürgermeister von Geldern (1449), Johan ten Have samen met *Elbert Winter*. Of het hier om dezelfde Johan gaat is niet duidelijk.

Lijst uit het belastingcohier uit 1450 waarin Johan drie keer voorkomt. De vraag blijft of het hier gaat om drie verschillende Jannen of dat het dezelfde is.

Johan van den Have van de Nystr. pas van 2 morgen, Haef 2 st.; Johan van den Have van den Netelhorst, 2 d. en Jan van de Have ontvangt van Griet Regevas, twee morgen 2 st.

1451 August 20. *Buur* (inkomen) van 4 morgen land in Harvorster Feld ; Joh. van den Have. (Voor het Gericht van Asperden).

In stadsarchief Goch komt Johan van den Have voor (1452) als schepen van de stad. (Met zegel; (horizontaal) doorsneden schild met rand, boven twee rozen (Mispelblüten?), onder een ster zoals die ook in het stadswapen van Goch aanwezig is (achtpuntig). Of is dit een bloem?

Deze "ster" zou ook nog wel eens de karbonkel (= versterking op een schild) kunnen zijn zoals die in het wapen van Kleef en Uedem voorkomt (karbonkel van goud op een veld van keel). Randschrift: *Sigilum Johan van den Have*.

1456 Bürgermeister/Schepen Johan van den Have wurde von der klevischen Regierung in seinen Amt belassen. Hij is schepen van 1449 tot 1472 en op 13 augustus 1452 wordt Johan van den Have genoemd als belending. In 1456 en 1457 genoemd als belending. *Johan van den Have, schepen te Goch*.

1459 Goch, 3 maart, *Schöffen Derick van Heyden und Johann van den Have...*

1461 Goch, 3 augustus, *Johann van den Have und Derick Holleken, Schöffen zu Goch bezeugen, das vor Ihnen Mechteld van den Kirchof ein Erbe gepachtet hat, das einerseits an Mett Maes, anderseits an den Weg stosst, das nun Johann Altais gehört, für Schilde Jährlich, wie es der diesbezügliche Brief ausweist.*

1462 Goch, 5 september, *Vor demselben Richter und den Schöffen Derick van Heyden und Johann van den Have bekennen die Werkmeister und Geschworenen des Wüllenambtes, das sie jährlich für die Armen eine Tonne Heringe zu geben und ein Malter Weizen zu backen haben; ferner sollen sie jährlich auf Palmabend durch einen Jungen in der Stadt ausschellen und ausrufen lassen, dass man dann Spenden geben solle, wie es von alters her bräuchlich sei. Unterlassen die Werkmeister die Spende, dann sollen Heinrich Vuysser huysse und dessen Frau Leit oder ihre Erben in jedem Jahre, wo es versäumt wird, eine Tonne Heringe und ein Malter Weizen aus allem pfänden lassen, was die Armen in der Mühlenstrasse besitzen.*

1463 tot 1469 Schöffe von Geldern Jan ten Haeff.

1469 Januari 5, *Vor dem Richter zu Goch, Johann van der Masen, die Schöffe Derick Molliken und Johann van den Haeve verschreibt Aleidt Knobkens mit ihrem Momber des Erbe neben Heinrich Kreighs Erbe und der Camer an der Vikar zu Goch für Memorien.*

1470 Werkmeister in Geldern, Jan ten Haeff met Jan van Well op 9 juni schepen te Goch Johan van den Haeve.

1471 *Item Johan van den Haeff heeft gewonnen up Jo Radewick [] gulden, en op 5 maart schepenen te Goch Johan van den Haeve und Derik Holliken.*

1472 Genoemd het land *up die Haeff* als belending en Joh. van den Haeve als schepen van Goch. De 30^e augustus; *Vor dem Richter Joh. van der Masen und den Schöffen Johan van den Haeve und Goessen Haighdorn überträgt der Priester Joh. Boemer, Vikar in Goch, 1 Rhein. Goldgulden aus Heyncken Leytens Pass neben Derick van Stenen und Heyn Nyelens Pass an die Armenhaus in der Mühlenstrasse.*

1476 Genoemd *Johan van den Haeff en Jacop van den Haeve.*

Schepenzegel

We mogen ons gelukkig prijzen dat er enkele zegels van Johan bewaard zijn gebleven. Uit onderzoek is gebleken dat hij de eerste schepen in Goch is uit de familie. Tussen 1272 en 1452 zijn er geen van Haeff'en die in Goch het schepen- of richteramtbekleden. Of de burgemeester van Geldern (1449) dezelfde Johan betreft is niet ondenkbaar, maar het zou ook nog een andere (tweede) Johan kunnen zijn.

Uit het register van perkament-oorkonden blijkt dat Johan met tussenpozen ruim 25 jaar lang als schepen voorkomt 1452-57, 1459-62 1465-78.

De periode dat de Gochse schepenen hun eigen zegel mochten gebruiken is betrekkelijk kort. In 1453 wordt voor het eerst gebruik gemaakt van een persoonlijk zegel. Maar in 1473 maakt Hertog Johan van Kleef daar al een eind aan. Hij verordonneerde dat er voortaan één algemeen stedelijk schepenzegel gebruikt dient te worden. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat er bijvoorbeeld van Jacobus van den Have die o.a. in 1475 en 1482 ook als schepen genoemd wordt, geen persoonlijk zegel (meer) bekend is. Maar onderzoek hieromtrent kan geen kwaad.

Hertog Arnold.

In 1458 komt Adolf, (zie fig.) de zoon van hertog Arnold in opstand tegen zijn vader en neemt Venlo in. Dit heeft tot gevolg dat Gochse burgers die tot nog toe hun wollen doeken naar Venlo konden brengen, deze afzetmogelijkheid kwijt zijn aan de bezetter die het naar Lobith transporteert. Ze kunnen er naar fluiten. Later (1459) als door tussenkomst van Willem van Egmond de vete weer wat is bijgelegd worden ze (gedeeltelijk) schadeloos gesteld.

Maar in 1465 wordt vader Arnold en zijn moeder (Katharina van Kleef) door hun zoon gevangen genomen en vastgezet, waarna hij zich te titel van Hertog van Gelre en Graaf van Zutphen toe-eigent.

Tussentijds vindt er in 1468 bij Straelen nog een beslissende veldslag plaats tussen Geldern en Kleef. Hertog Adolf brengt een leger van maar liefst 14.000 man op de been. Goch en z'n burgers hebben hieraan ongetwijfeld een bijdrage moeten leveren. Vanaf 1412 was elke (mannelijke) burger van de stad verplicht een harnas, borstpanster en paard te bezitten.

Zowel financieel als in manschappen dienden de krijgslustige adellijke heren bediend te worden. De ouders van Adolf zien in 1473 volledig af van hun aanspraken omdat ze niet met hun zoon tot een vergelijk kunnen komen. Hertog Arnold besluit Gelre voor 300.000 Rijnse guldens te verkopen aan Karel van Bourgondië.

In 1473 overlijdt Hertog Arnold van Gelre en in hetzelfde jaar verkoopt ook de Hertog van Gûlick-Berg z'n aanspraken op Gelre waarmee Karel de Koene (van Bourgondië) vrij spel krijgt en Gelderland geheel aan zich onderwerpt en het land zware financiële schattingen oplegt.

Zijn neef, Hertog van Kleef wordt onder andere begiftigd met de stad Goch die vrijwillig z'n poorten opent als Karel met z'n leger voor de stad verschijnt nadat hij Venlo heeft ingenomen. De stad Goch blijft een veld op het schaakbord van de adellijke machthebbers.

Deze toestand wijzigde echter in Goch nadat in 1473, door een schenking van hertog Karel de Koene van Bourgondië, Goch bij het hertogdom Cleve komt.

Voorkeursschepenen.

De hertog van Cleve hield er nog andere, eigenzinnige ideeën op na. Hij stelde het aantal schepenen vast op zeven en benoemde ze zelf voor een periode van twee jaar.

In 1473 viel *Arnt Schoenre, Johan van den Have, Derik Holleken, Gossen Haigdorn, Derik Stenen en Johan van der Masen* deze eer ten deel. Schepenen die naar tevredenheid functioneerden *daer sijne Gnade behaegen in hadde* liet hij langer in het ambt.

Schepenen daarentegen waar hij niet zo gelukkig mee was, konden zelfs voor het verstrijken van hun ambtstermijn uit hun functie ontslagen worden en vertrekken.

Dit was volstrekt tegen de op 3 augustus 1423 door hertog Arnold van Geldern verleende vrijheden, privilegiën en goede gewoonten, waarbij de schepenen voor het leven werden gekozen en *also lang hy lefft niet van sijnen schependom conde ontsetten*.

Door de aantasting van dit recht door de hertog van Cleve was een redelijke garantie voor een onafhankelijke rechtspraak helaas verloren gegaan. Dit kan als een duidelijk teruggang van het vroegere Gelderse recht worden gezien. Het ambt van schepen genoot door het grote belang van zijn werk en de heiligheid van de door hem gezworen eed, hoog aanzien. Ditzelfde gold voor hun uitspraken. Ongegronde en beledigende kritiek aan het adres van de schepenen of hun oordelen, werd zwaar bestraft. Rechter en schepen werkten ook mee aan het vastleggen van allerlei zaken waarmee geld was gemoeid. Overdrachten van onroerend goed, leningen en schuldbekentenissen passeerden voor de schepenbank. Bij zaken van groot belang was buiten de schepenen soms ook nog de burgermeester aanwezig. In plaats van hun handtekening voorzagen de schepenen en de rechter de oorkonden met hun

persoonlijk zegel. Vanaf het derde kwart van de 15e eeuw (1473) werd er enkel nog gebruik gemaakt van een gemeenschappelijk schepenambts- of stadszegel. Alle protocollen moesten in het gerechtsboek worden geschreven. Samen met het stadsrechtboek werd het schepenambts-zegel door drie schepenen beheerd. In de schepenlade waren drie sloten aanwezig met drie verschillende sleutels. Om de lade te kunnen openen en sluiten dienden de drie schepenen die hiervoor verantwoordelijk waren gezamenlijk op te treden. Hiervoor moesten zij zelfs een bijzondere eed zweren om het gerechtsboek en het zegel zorgvuldig te bewaken en bewaren. Het schrijfwerk werd door een beëdigde gerechtsschrijver met diverse klerken uitgevoerd. Schepenen en rechter werden voor hun aandeel in civiele zaken betaald uit de gerechtskosten die de verliezende partij diende te betalen. Bij strafzaken kregen ze een vast aandeel in de proceskosten. Voor andere transacties ontvingen zij *1 tot 4 quart wijn*.

Door hun veelzijdig en verantwoordelijk handelen, verzekerden de schepenen zich van een plaats direct achter de twee burgemeesters der stad.

Drie weken voor elke zitting werd door de *Gerichtsbote* in de kerk daarvan een aankondiging gedaan. De dagvaarding moest binnen 14 dagen na deze afkondiging plaats vinden, zodat de gedaagde tenminste nog 8 dagen had om zich op z'n verdediging te kunnen voorbereiden. Verder traden schepenen op bij allerlei conflicten waarop meestal een uitspraak volgde. Degene die zich niet hield aan deze uitspraak, werd flink gestraft.

In de leer.

Binnen het Overkwartier Geldern, als ook in de drie andere Kwartieren van het Hertogdom bestond er geen mogelijkheid tot beroep tegen het oordeel van de schepenbank. Noch in civiele, noch in strafzaken. Kwamen de schepenen er na rijp beraad niet uit, dan bestond de mogelijkheid om advies te vragen bij een hoofdbank. De hoofdbank verdiepte zich vervolgens op het probleem en leerde de schepenen van de lagere bank (onderbank) hoe zij moesten handelen. Vervolgens kwamen de schepenen, dit advies verwerkt en gehoord hebbende, tot een uitspraak. In dit verband werd ook wel eens gesproken van *in Belehrung gehen*.

Het hoofdgerecht voor alle schepenbanken in het Overkwartier bevond zich in de hoofdstad Roermond.

Lang niet alle schepenbanken gingen direct in Roermond in belering. Heel veel ziet men ook dat een schepenbank eerst bij een naburige schepenbank te rade gaat om advies te halen.

Bij uiterst gecompliceerde zaken bestond dan nog de gelegenheid om *der Rat des Herzogs of myns heren Kamer* te raadplegen. Enige uitspraken van de bank in Roermond wijzen in deze richting.

De eerste vermelding van belering in Roermond door de schepenen van Goch dateert van 20 juli 1379. Hiervoor konden de Gochse schepenen terecht bij *das Obergericht* van Geldern. Deze rechtsgang veranderde in 1473 toen Amt en Stad Goch onderdeel ging uitmaken van het hertogdom Cleve. De hertog van Cleve bepaalde dat de bank van Goch voortaan in

belering moest bij de schepenbank van Kalkar. De hertog had echter bij de overname van de stad Goch, deze stad in allerlei oude rechten en gewoontes bevestigd. Dit betekende dat in

Goch vooralsnog naar oud Roermonds recht werd gehandeld.

V.l.n.r. de hertogen van kleef Adolf IV , Jan I , Jan II , Jan III, Willem V en Johan Willem.

Voor het landelijk gebied van Goch gold dit echter niet, zodat hier naar Kleefs recht diende te worden geoordeeld.

Interessant om hier te noemen is, dat in een schepenboek dat in het begin van de 16e eeuw geschreven is, vermeld wordt dat de hertog van Kleef bevolen had om bij uitspraken die de Oberbank van Kalkar zou doen bij belering door de Gochse schepenen, naar oud Gelders en niet naar hun eigen Kleefse recht gehandeld diende te worden.

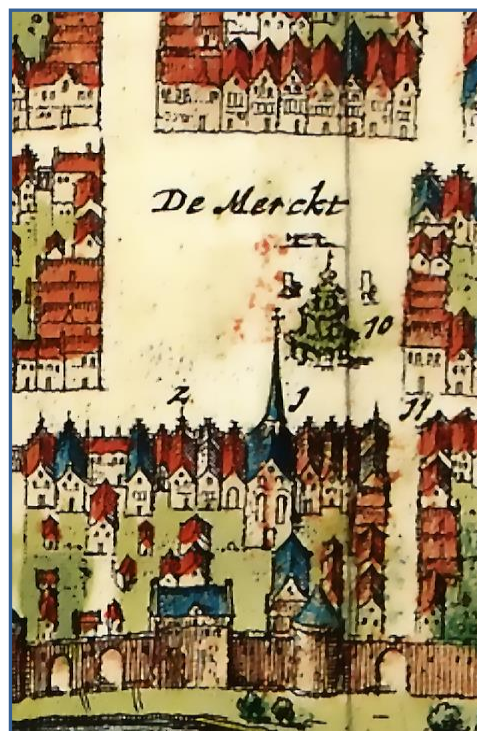
Uit het huwelijk van Johan van Haeff zijn mogelijk de volgende 7 kinderen in kaart te brengen:

1. **Derick van Haeffts** geb. en RK ged. te Goch circa 1420, overl. (minstens 55 jaar) na 1475 te Goch.

Uit onderstaande blijkt dat Derick aan de Molenstraat een erf heeft dat enerzijds begrensd wordt door Seger Nyelen en anderzijds door priester heer Engelbert.

1475 Op 11 augustus. *Die Schöffen Derick van Stenen und Jacob van den Have bekennen, das der Provisor des Männerhauses Gerit Arnts zugunsten der Armen das Erbe, das dem Hernn Engelberth, Priester gehörte und in der Mühlenstrasse zwischen Seger Nyelen und Derick Haefts liegt, und ein anderes Erbe wegen der darauf stehenden 4 Rhein. Gulden, die seit 3 Jahren rückständig sind, gepfändet hat.*

2. **Herman van Haeff** geb. te Goch? Circa 1423, ged. RK te Goch?, burgemeester van Geldern (1494-1500), ovl. (minstens 77 jaar oud) te Goch? Na 1500. **volgt Va.**
3. **Jacobus van Haef** ook wel genoemd van den Haeve, geb. te Goch? Circa 1425, RK, schepen en provisor te Goch, ovl. (minstens 63 jaar oud) te Goch? Na 1488. In dit jaar wordt hij voor het laatst genoemd.

Gastwirt Jacobus?

Jacobus is langdurig schepen van de stad (1474-1494) en provisor (zaakwaarnemer) van het Wolweversgilde. Buiten de hierboven genoemde functies bekleedt hij ook nog de rol van *bijtmeester*. Hij is met de andere schepenen verantwoordelijk om gedurende strenge winters een deel van de Niers, het water dat rondom de stad loopt, open te houden door het hakken van 16 voet brede bijten. Ongetwijfeld had dit met de beveiliging van de stad te maken. Het was natuurlijk de bedoeling dat mensen de stad gecontroleerd in en uitgingen via de poorten en dat andere onverlaten of de vijand niet zomaar ongecontroleerd over het ijs de stad binnen konden lopen.

We zien ook dat Jacobus in 1484 en '85 nog *Gastmeister* van het Gasthuis is en in 1480 wordt er door de danmalige Gastmeister een rekening betaald van 8 kannen dik bier verteerd ten huize van Jacobus van Haaff.

Verder wordt er in 1487 gesproken over de overdracht van 2 morgen land in het Mervorster Veld, dat kennelijk eigendom is van Jacobus. Het wordt overgedragen op de pastoor en de vicarie van de stad Goch! Dit is één van de eerste bewijzen betreffende familie-eigendom in deze contreien. Mogelijk betreft het dezelfde twee morgen waar ook bij zijn vader Johannes over gesproken wordt.

In **1458** is Jacop van der Haeve, provisor van het Wüllenamt samen met Joris Meister Hendrickszn. Het armenhuis was aan de Molenstraat gelegen. Later zal worden ingegaan

op de betekenis van het Wüllemamt; het zogenaamde wolweversgilde. Dit gilde speelde een zeer belangrijke rol in de Gochse geschiedenis.

1471 december 27, *Bürgermeister, Schöffen und Rat der Stadt Goch setzen fest, dass zur Zeit des Eisgangs auf dem Stadtgraben rund um die Stadt Gräben von 16 Fuss Breite ins Eis gehauen und offengehalten werden sollen, -- sogenannte isen oder bijten, für die abschnittsweise bestimmte bijtmeister verantwortlich sind.... 3 bijten van der Cleyne Bruggen an der Steenpoirten lanx 's Hertogen Hoff up die nedersten Stroem 3e bijt von Berchmans Erbe bis um Erbe Johans van der Eecke, Bijtmeister Jacop van den Have und Peter Baey.*

1473 *Item Henric [Mer..ass] heeft ingelacht ende [raem] den Jacop van den Haeff tobehoirt anderwerff gelijk dat boven to boick staet.*

1474 *Jacop van den Haeff [Walre?] Reymkens sal sijn [kende leyen] bynnen 14 dagen. Ordell Jacop van den Haeff dat die Richter die kende leyden ad 14 dage off van dat yrste gedinck.*

1474 Januari 17 *Friedrich von Haessom erklärt vor den Schöffen zu Goch, Jacob van den Haeve und Henrick Lyeffer, das er die Belehnung von den Lehnenhofe von Gelderland mit den Hofe op ther Horst empfangen habe, dies für das Kloster Gaesdonck geschehen sey.*

1475 augustus 11, *Die Schöffen Derick van Stenen und Jacob van den Have bekennen, das der Provisor des Männerhauses Gerit Arnts zugunsten der Armen das Erbe, das dem Herrn Engelberth, Priester gehörte und in der Mühlenstrasse zwischen Seger Nyelen und Derick Haefts liegt, und ein anderes Erbe wegen der darauf stehenden 4 rhein. Gulden, die seit 3 Jahren rückständig sind, gepfländet hat. (1 Siegel).*

Uit bovenstaande mogen we concluderen dat Derick van Haeff (Haefts) in de Molenstraat onroerend goed in eigendom heeft dat grensde aan het bezit van priester Engelbert, het eigendom dat nu overgaat naar het Arme Mannenhuis van Goch.

1475 *Jacop van den Haeff heeft gewonnen up Peter Wijnrinx? 2 Brab. gld. . Item Jacop van den Haeff heeft ingelacht erstwerff Johan Gijssen paght in behueff der armen gelyck dat to bueck staet.*

1476 *Item Jacop van den Haeff gewonnen up Rutger Kympen 4 Rx gulden en ook van dit jaar Des neissten Satersdages na den heiligen paeschdach wordt Jacop van den Haeve, werkmeister des Wüllemamts genoemd.*

1480 In een rekening van Johan Thijs, Gastmeister des Gasthuys tot Goch, *Ick heb van bevele Derick van den Berge Burgemeisters und meer anderen der vrunde in Jacops van den Haeff huys gegolden an dicken bijer dat in Frederick Schroeders huys gehaelt wart, 8 Kanne.*

1482 *Oirdell Jacop van den Haeve die Scepen en syn dess nyet wijss.*

1483 Genoemd *Jacop van den Haeve en Henric van den Haeff* en ook schepen te Goch is Jacop van den Haeve bij opmaken testament van Thonis van Hullsbergh. (Zegel van de schepenen goed bewaard!).

1484 *Item Jacob van den Haeff heeft als een Gastmeister tot behueff des gasthuys yrstwerff ingelacht Johan Malen erff wass voir in die Vosstraat gelegen dair Johan Mynsth in woond plege als voir xii gld. sjairss und van 3 jair achterstediges .*

1485 *Jacop van den Haeff, Gastmeister des Gasthuys tot Goch.*

1486 *Item Jacop van den Haeve van weghe die werkmeister legget int vachtgeding eerstwerff gelijk voir to bueck steet.*

1487 *Jacop van den Haeve gewesen up Der Paep, fl. 39.5 st. o.d.* (Het is mij niet duidelijk wat dit “*up der Paep*” heeft te betekenen).

1487 Juli 16, *Vor dem Richter in Goch Heinrich van Holthuysen und den Schöffen H. Liefgen und J. Rycken verschreibt Jacob van den Haeve 2 Morgen Land im Mervorster Feld neben dem Lande des Antonius Alteres an den Pastor und den Vikare.*

Hier *verschreibt* Jacob van Haeff twee morgen land in het *Mervorster Veld* aan de pastoor en de vicaris van de kerk van Goch. Geen sinecure om zomaar twee morgen land, dat toch een flinke financiële waarde vertegenwoordigt aan de kerk te schenken. Of werd het toch verkocht? Verder worden deze bronnen vooral weergegeven om de veelheid aan naamsvoorkomens te tonen.

4. **Gertrudis ingen Hayf** geb. en ged. te Goch? Circa 1427, ovl. (minstens 28 jaar oud) te Wetten na april 1455, trouwt te Wetten voor apr. 1455, kerk.huw. (RK) met **Emont in gen DYEPRÆM**, geb. en RK ged. te Wetten circa 1425, ovl. (minstens 30 jaar oud) te Wetten na april 1455.

1455 April 22 *Vor dem Richter zu Wetten, Heinrich von Honselaer und den Schöffen daselbst, verkaufen die Eheleute Emont in gen Dyepraem und Geirtrud ingen Hayf an Luyk van den Egeren ein Stück Land im Kirchspiel und Gericht Vetten, zinspflichtig an den Hof zu Rade.* (Waar is dit gelegen? Het is twijfelachtig of deze vermelding bij de genealogie hoort, maar is –chronologisch ingepast- toch opgenomen).

5. **Hendrik van Haeff**, geb. te Goch? Circa 1429, ovl. (ongeveer 54 jaar oud) te Goch? circa 1483, [\[volgt Vbl.\]](#).

1474. *Item Henric van Haeff heeft inglacht der erstwerff Derix erff van Keijler gelijk dat [boven] to boick staet.*

Item Jan van Denen [weechsthend] up Henric van den Haeff 7 Brab. gld. ad 20 stuver,

Item Henric van den Haeff heeft gewonnen up Henric van Ree 2 Br. gulden.

6. **Joannes van Haeff**, geb. te Geldern? ca 1431, RK, verwer te Geldern, ovl. (minstens 41 jaar oud) te Goch? na 1472.

Deze Joannes moet omstreeks 1430 zijn geboren, mogelijk te Geldern. Zijn vader zou Joannes van Haeff kunnen zijn die schepen en burgermeester van Goch is. Maar deze vroege generaties zijn met (te) weinig gegevens moeilijk chronologisch in te bedden.

In **1446** betaalt Johan van den Have aan tins over drie morgen land 4st en 6 d.

1449 Bürgermeister von Geldern, Johan ten Have samen met Elbert Winter. Zes jaar later in 1455 wordt verwer Johan van den Haeve als burger van de stad Kalkar ingeschreven. M.i. kan dat dan niet om dezelfde gaan, evenals Herman van den Haeff die van 1494-1500 burgemeester van Geldern is.

1463 tot 1469 Schöffe von Geldern Jan ten Haeff en in 1470 Werkmeister in Geldern, Jan ten Haeff met Jan van Well.

In Geldern wordt wel consequent gesproken van “ten Haeff” Het is ook de enige link naar Geldern. Komt hierna ook niet meer voor. Mogelijk hebben we hier toch met een aparte familiegroep te maken die te Geldern resideerde.

7. **Frederik van Haef** geb. en ged. RK, circa 1433 mogelijk te Goch en overl. (minstens 55 jaar oud) na 1488 te Goch?

1488 Genoemd *Jacop van den Haeve en Frederic van Haef.*

Het Wüllenamt en de broederschap van O.L. Vrouw.

De historie van de stad Goch hangt nauw samen met de geschiedenis van het zogenaamde

Wüllemamt; het zeer belangrijke gilde der wolwevers. Dit gilde onderhield nauwe betrekkingen met de broederschap van O.L. Vrouw en bovendien met de twee liefdadige stichtingen van het mannen- en vrouwenhuis in de Molenstraat te Goch.

Er mag van geluk worden gesproken, dat de Gocher arts Dr. Paul Bergrath in band vijf en zes van de *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein* voor de tweede wereldoorlog al het nodige van de aanwezige bronnen heeft gepubliceerd. Want door het reeds eerder genoemde zware bombardement op Goch van 7 oktober 1944 is een zeer groot deel van het archiefmateriaal van het Wüllemamt en de broederschap van O.L. Vrouw verloren gegaan.

Ook het werk van de Gocher koopman Aloys Schlüpers: *Stiftung und Verwaltung des katholischen Männerhauses und Frauenhauses zu Goch* uit 1894 heeft eveneens een serieuze bijdrage geleverd aan de (vroeg) geschiedenis van het wolweversgilde. Hierdoor is heel veel geschiedkundige kennis bewaard gebleven.

Het wolweversgilde.

De stad Goch speelde tussen 1300 en 1600 een zeer belangrijke rol in het doekmakersambacht. Vele gelieerde beroepen als het wolkammen, spinnen, weven, walken en het scheren en verven van de geweven doeken waren ruim vertegenwoordigd binnen de stadsmuren.

Natuurlijk lag de schapenfokkerij ten grondslag aan deze economische activiteiten. Met name op de Gocher heide; het gebied tussen Kalkar en Goch, werden grote schaapskuddes geweid en geschut.

De houten raamwerken die binnen de stad langs de Niers en de stadsgracht waren opgesteld waren ontelbaar. Op deze rekken werd het geweven en gekleurde doek gespannen. Al in 1365 waren aan de Gocher doekproducenten gunstige (tol)voorwaarden verleend die de handel zeer gunstig beïnvloedden. Bij Lobith betaalden de Gocher doekhandelaars slechts de halve tol. Bij Cuijk dienden zij een stuk wollen Maaslander doek af te staan.

Heel duidelijk zijn contacten aangetoond met de Hollandse steden Dodewaard, Zwolle en Deventer. Maar ook naar het oosten toe bloeide de handel in de Gochse textiel.

Nadat het Wüllemamt zijn statuten had gekregen, werd het door de landheer aan niemand toegestaan wol te weven, zonder dat men binnen Goch woonde. Dit verbod gold

voor het gehele Amt Goch, tot aan de grenzen van Kleve, Kalkar, Geldern en Mook. Slechts de nonnen van de abdij Gräfenenthal (Nieuwklooster) was het toegestaan voor eigen gebruik wit en grijs doek te vervaardigen.

Werkmeesters.

De statuten van het gilde schreven voor, dat er jaarlijks op Maria Lichtmis (2 febr.) vier *Knaepen* als werkmeester gekozen moesten worden. Zij gaven een jaar lang leiding aan het wolweversgilde. Door de rechter van Goch werden zij in naam van de hertog beëdigd en de dag na het feest van Maria Lichtmis moesten deze vier werkmeesters twaalf goede mannen kiezen (gezworenen) die hen het komende jaar moesten bijstaan. Ook zij werden beëdigd.

Deze 16 mannen dienden erop toe te zien, dat de binnen de stad opererende gildeleden zich aan de regels en statuten hielden. Gebeurde dit niet, dan werden geldstraffen opgelegd.

In de tweede helft van de middeleeuwen, waren deze werkmeesters zeer waarschijnlijk invloedrijker dan de burgemeester(s) en de raad van schepenen. Deze bestuurders van het Wüllenamt waren belast met de jaarlijks terugkerende "bedeling van de armen". Zo zorgden de rijkere burgers er voor dat de armen voedsel ontvingen. Vele giften ontving het gilde en ze verzekerden zich van steeds meer inkomsten. Gaven en giften werden verdeeld op de Quatemberdagen, op de dag voor het feest van de heilige Johannes de Doper en op de dag voor Pinksteren. Zowel de gevers als de ontvangers waren waarschijnlijk allen leden van dit dominante wolweversgilde.

In de zestiende eeuw is er een duidelijke teruggang te bespeuren in deze textielweverij. Met name door de import van zeer fijn geweven stoffen uit Spanje, werd de grove textiel uit Goch steeds verder teruggedrongen. Het Wüllenamt had in de Gocher katholieke kerk een altaar met het beeld van de Heilige Severus (Zie fig. afkomstig uit Horst).

Daarnaast hing het gildewapen; twee gekruisde weefspoelen met daarboven een kroon. Mogelijk stond er zelfs een gildealtaar in de kerk. Dr. Bergrath noemt dit in zijn publicatie van 1858/59. Dit altaar zou in 1625 vervaardigd zijn omdat het oude gildealtaar bij de beeldenstorm aan het einde van de 16e eeuw verbrand zou zijn. Natuurlijk wordt ook de dag van St. Severus (8 januari.) nog feestelijk gevierd. De werkmeesters dienden ervoor te zorgen, dat er op die dag een hoogmis met orgelbegeleiding werd gezongen. Vermoedelijk stamt de bijeenkomst op 6 januari die nog steeds door het provisorencollege wordt gehouden, hiervan af.

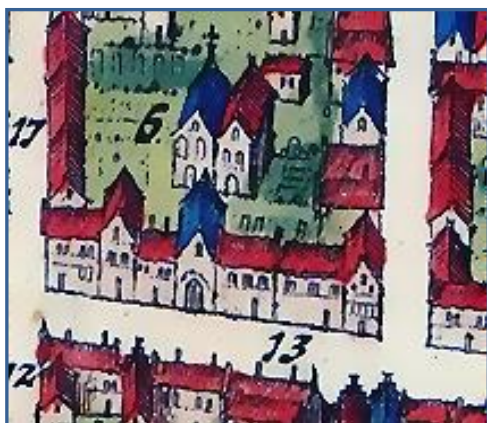
De broederschap van Onze Lieve Vrouw.

Aan deze broederschap ligt een aflaatbrief van 18 januari 1363 ten grondslag. Deze te Avignon door de paus verstrekte oorkonde is voorzien van 24 zegels.

Tevens is deze aflaatbrief een getuige van het aanzien en de financiële macht van de broederschap.

Het feest van de broederschap was de processie met het Mariabeeld dat op zondag na St. Johannes feestelijk door de stad naar het O.L. Vrouwenkamp voor de Vrouwenpoort werd gedragen. Op dezelfde dag organiseerde het ambt het vogelschieten. De werkmeesters en gezworenen dienden daarbij hun *Kopfschmuck* te dragen. Dit was gesierd met een zilveren beeld van de Heilige Severus; de schutspatroon van de wevers. Het is verwonderlijk, dat er in de in 1741 nieuw geformuleerde statuten en ordonnantiën van de broederschap, geen sprake

meer is van religieuze en kerkelijke rechten en gewoonten van de leden. Het gaat dan hoofdzakelijk over het beheer van de beide huizen en de verkiezing van de 16 leden.

Mannen- en Vrouwenhuis.

Zoals reeds eerder vermeld, was het een taak van de vier werkmeesters om de Spenden aan de armen van de stad te verdelen. Hieraan ten grondslag lag een aantal vrome stichtingen waaruit inkomsten konden worden geput. In het stadsarchief van Goch bevinden zich lijsten van de inwoners van Goch die van deze *Spendung* gebruik maakten. De Stichtingsbrief van het

Mannenhuis dateert van 21 juli (de dag voor Maria Magdalena) 1455 en is uitgegeven door de burgemeester, de schepenen en de raad van de stad.

Ze verklaren dat Jedtken Geirlinx, de weduwe van Garits Geirlinx, haar erf en huis in de Molenstraat tot een armenstichting heeft gemaakt. (fig. bij nr.6)

De stichtingsbrief verordonneert dat er maximaal acht mannen en twee vrouwen mogen wonen.

Als beheerder werden twee priesters aangesteld, die op hun beurt daar enige jaarrenten bij schonken. Zij selecteerden de inwoners voor dit Mannenhuis.

Ook hadden zij het recht om andere eerbare burgers uit de stad bij het beheer te betrekken. In deze stichtingsoorkonde wordt voor het eerst de term provisor gebruikt.

Hetzelfde gebeurde eigenlijk met het Vrouwenhuis (zie fig.) waar de stichtingsoorkonde op 15 augustus 1504 door het stadsbestuur wordt opgemaakt.

Hier was het Johan van Boikweit die zijn erf en huis in de Smidstraat naast een groentetuin en een *Tuchrahmenplatz* die Johan Abels daarbij schonk ten gunste van de arme vrouwen van Goch.

In dit huis zouden rond deze tijd maximaal vijf arme vrouwen wonen. Al snel ontving deze stichting ook van andere weldoeners diverse inkomsten en werd het gevoegd bij de broederschap van O.L.Vrouw. Het beheer werd door twee procuratoren waargenomen.

In samenspraak met de vicaris van het St. Catharia-altaar en het St. Matthias-altaar werden de armste vrouwen van de stad uitgezocht. Ook hier worden de jaarlijks wisselende beheerders als provisors aangeduid. Hiermee zijn beide stichtingen ondergebracht in de broederschap van O.L.Vrouw; en dit was niets anders dan de kerkelijke poot van het Wüllebenamt. In de statuten werd geregeld, dat de gezworenen van het Wüllebenamt, nadat ze op Maria Lichtmis hun werkmeesters hadden gekozen, een nieuwe provisor voor het mannenhuis en eveneens een assistent van deze provisor dienden te kiezen. De provisor van het afgelopen jaar diende met zijn assistent rekening af te leggen van de inkomsten en uitgaven. Tot slot dienden zij een maaltijd uit te reiken aan de werkmeesters en hun gezworenen, waarbij elke provisor nog een *guten Mann* als gast mocht uitnodigen.

Het is zeer waarschijnlijk dat de provisors van het mannenhuis uit de vertegenwoordiging van het Wüllebenamt afkomstig waren.

Eenzelfde protocol werd voor het vrouwenhuis gebruikt. Hier werd een dag nadat in het mannenhuis rekenschap was afgelegd van het beheer, hetzelfde bij het vrouwenhuis gedaan. Ook hier werd een maaltijd uitgereikt.

Het is echter volstrekt duidelijk, dat het beheer van beide huizen zich onomstreden in de handen van de gezworenen van het Wüllebenamt bevond.

Einde van het Wüllebenamt en het ontstaan van het provisorcollege.

De zestien gezworenen van het Wüllebenamt zijn naar het zich laat aanzien de zestien provisors van de stichting geworden. Naarmate het bestuur en beheer van de broederschap steeds belangrijker werd, verloor de oorspronkelijke doelstelling van het Wüllebenamt steeds meer terrein. En

hoewel de betrokkenheid met het weversgilde steeds minder werd, beschouwden de provisorsen zich bevoegd om het toezicht over de wevers die er nog waren uit te oefenen, bijeenkomsten te houden op het raadhuis en wolwevers te dagvaarden en van elk een kleine bijdrage voor elk geweven stuk doek te verlangen.

Tenslotte werden hun "bevoegdheden" aangevochten door de beide burgemeesters der stad en zonder dat het tot een gerechtelijke uitspraak kwam, werd de betrokkenheid van de provisorsen met het weversambacht in het jaar 1728 geheel beëindigd.

Sedertdien vertegenwoordigen de provisorsen een vereniging van puur kerkelijke en charitatieve aard. Eeuwen lang hadden de provisorsen een kapitaalkrchtig instituut in handen, dat met name door verwerving van vele boerderijen en landerijen en/of de renten daaruit, inkomsten verwierf. Vele eeuwen werd er een beroep gedaan op de hulp van de broederschap bij vele gevallen van nood.

De belangrijkste dag is heden ten dage nog steeds de 2e februari; het feest van Maria Lichtmis. Op die dag leggen de rendanten over het afgelopen jaar hun verantwoording af en worden er nieuwe provisorsen gekozen zoals dat reeds in de oude statuten van het Wüllenamt was vastgelegd. In plaats van de "*Kopfschmuck*" is later de provisorsenmantel gekomen. Een over de knie reikende zwarte mantel met een over de schouders vallende kraag en met een zilveren gesp als sluiting.

Na de laatste eeuwwisseling is ook de mantel echter niet meer gedragen waarmee vele gewoonten en tradities tot het verleden behoren.

[Ga naar Va](#)